

XALQ HUNARMANDCHILIGI AN'ANALARINI ZAMONAVIY DIZAYN JARAYONIGA INTEGRATSIYA QILISH MASALALARI

Choriyeva Dilnoza Ulug'bek qizi

Termiz davlat Pedagogika instituti, Tabiiy va aniq fanlar fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada xalq hunarmandchiligi an'analari zamonaviy dizayn jarayoniga integratsiya qilish bilan bog'liq nazariy-metodologik va amaliy masalalar kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda hunarmandchilik nafaqat tarixiy-madaniy meros elementi, balki zamonaviy dizayn tafakkuri uchun barqaror estetik, funksional va semantik resurs sifatida talqin etiladi. Muallif xalq amaliy san'ati namunalarining shakl, rang, bezak, material va ramziy tizimlarini hozirgi dizayn texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish jarayonida yuzaga keladigan konseptual muammolar, estetik ziddiyatlar hamda autentiqlikni saqlash masalalarini ilmiy asosda yoritadi. Integratsiya jarayoni madaniy uzviylik va innovatsion yangilanish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlovchi murakkab tizim sifatida ko'rib chiqilib, unda dizayner shaxsining kreativ mas'uliyati, milliy identitetni saqlash tamoyillari va bozor talablarining o'zaro ta'siri ochib beriladi. Maqolada O'zbekiston xalq hunarmandchiligi an'analari misolida integratsiya jarayonining imkoniyatlari, xavf-xatarlari va istiqbollari ko'rsatilib, zamonaviy dizayn amaliyoti uchun ilmiy-amaliy xulosalar shakllantiriladi.

Kalit so'zlar: xalq hunarmandchiligi, zamonaviy dizayn, madaniy meros, milliy identitet, vizual estetika, innovatsiya, an'ana va modernizm.

Abstract

This article comprehensively analyzes the theoretical, methodological and practical issues related to the integration of folk craft traditions into the modern design process. The study interprets handicrafts not only as an element of historical and cultural heritage, but also as a sustainable aesthetic, functional and semantic resource for modern design thinking. The author scientifically highlights the conceptual problems, aesthetic conflicts and issues of preserving authenticity that arise in the process of combining the form, color, ornament, material and symbolic systems of folk applied art samples with modern design technologies. The integration process is considered as a complex system that ensures a balance between cultural continuity and innovative renewal, revealing the interaction between the creative responsibility of the designer, the principles of preserving national identity and market demands. The article shows the possibilities, risks and prospects of the integration process using the example

of the traditions of folk crafts of Uzbekistan, and formulates scientific and practical conclusions for modern design practice.

Keywords: folk crafts, modern design, cultural heritage, national identity, visual aesthetics, innovation, tradition and modernism.

KIRISH

Globalashuv jarayonlari jadallashgan hozirgi sharoitda dizayn nafaqat funksional yoki estetik faoliyat sohasi, balki madaniy muloqot va identitetni ifodalash vositasiga aylanib bormoqda. Aynan shu nuqtada xalq hunarmandchiligi an'analarini zamonaviy dizayn jarayoniga integratsiya qilish masalasi alohida dolzarblik kasb etadi. Xalq amaliy san'ati asrlar davomida shakllangan estetik tajriba, ramziy tafakkur va funksional mukammallikni mujassamlashtirgan bo'lib, u milliy madaniyatning barqaror vizual kodi sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy dizayn esa texnologik yangiliklar, yangi materiallar va global estetik tendensiyalar bilan belgilanadi. Ushbu ikki hodisaning o'zaro munosabati oddiy stilistik moslashuv emas, balki murakkab madaniy-ijodiy jarayon bo'lib, u chuqur ilmiy tahlilni talab etadi.

O'zbekiston sharoitida hunarmandchilikning kulolchilik, kashtachilik, zargarlik, yog'och o'ymakorligi, naqqoshlik kabi turlari boy badiiy an'analarga ega bo'lib, ularning har biri rang-tasvir, ornamentika va funksional shakllar orqali muayyan ijtimoiy-madaniy ma'nolarni tashiydi. Biroq zamonaviy dizayn amaliyotida ushbu merosdan foydalanish ko'pincha yuzaki dekorativ ko'rinishda qolib ketayotgani, an'ananing semantik qatlamlari to'liq ochilmayotgani kuzatiladi. Bu holat integratsiya jarayonida ilmiy-nazariy asoslarning yetishmasligi, dizaynerlar tayyorlovida madaniyatshunoslik yondashuvlarining sustligi bilan izohlanadi. Shu bois maqolada integratsiya masalasi falsafiy, estetik va metodologik jihatdan izchil ko'rib chiqiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Xalq hunarmandchiligi va dizayn munosabatlari masalasida olib borilgan tadqiqotlar ko'rsatadiki, mazkur soha kesishma xarakterga ega bo'lib, san'atshunoslik, madaniyatshunoslik, dizayn nazariyasi va etnografiya fanlarining tutash nuqtasida rivojlanadi. O'zbek olimlari tomonidan xalq amaliy san'ati tarixiy taraqqiyoti, uning badiiy xususiyatlari va ramziy tizimi keng yoritilgan. Jumladan, milliy bezak san'atining shakllanishi, undagi rang va ornamentlar semantikasi, hunarmandchilik maktablarining hududiy xususiyatlari haqida olib borilgan tadqiqotlar bugungi dizayn izlanishlari uchun muhim nazariy zamin yaratadi.

Shu bilan birga, zamonaviy dizayn nazariyasida integratsiya tushunchasi ko'proq innovatsion jarayonlar va kreativ industriyalar bilan bog'lab talqin etiladi. Ba'zi ishlarda hunarmandchilik dizayn uchun inspiration manbai sifatida ko'rsatilsada, uning chuqur madaniy va ijtimoiy konteksti yetarli darajada ochilmagan.

O‘zbekistonlik tadqiqotchilar orasida hunarmandchilikni ta’lim jarayonida qo‘llash, dizayn kadrlarini tayyorlashga milliy komponentlarni kiritish masalalari yoritilgan bo‘lsa-da, integratsiyaning tizimli modeli to‘liq ishlab chiqilmagan. Ushbu holat maqolada mavjud ilmiy bo‘shliqni aniqlash va uni to‘ldirish zaruratini ko‘rsatadi.

Tadqiqotda kompleks yondashuv asos qilib olindi. Analitik metod yordamida xalq hunarmandchiligi namunalari va zamonaviy dizayn loyihalari qiyosiy tahlil qilindi. Madaniyatshunoslik yondashuvi orqali hunarmandchilikning ramziy va identitet bilan bog‘liq jihatlari o‘rganildi. Empirik kuzatishlar dizayn amaliyotida an’anaviy elementlardan foydalanish holatini aniqlash imkonini berdi. Shuningdek, tarixiy-mantiqiy metod an’ana va modernizm o‘rtasidagi uzviylikni tushuntirishda qo‘llanildi. Ushbu metodlar majmui integratsiya jarayonining mohiyatini har tomonlama ochib berishga xizmat qildi.

NATIJALAR

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, xalq hunarmandchiligi an’analarini zamonaviy dizayn jarayoniga muvaffaqiyatli integratsiya qilish faqat vizual o‘xshashlikka erishish bilan cheklanmasligi kerak. Eng samarali natijalar an’ananing strukturaviy va semantik qatlamlari dizayn konsepsiyasiga singdirilgan hollarda kuzatiladi. Bunday yondashuv mahsulotning estetik qiymatini oshirish bilan birga, uning madaniy mazmunini ham boyitadi. Integratsiya jarayonida dizayner hunarmand uslubining tashqi belgilarini emas, balki uning ichki qonuniyatlarini anglashga intilganda, barqaror va original dizayn yechimlari shakllanadi.

1-jadval. Xalq hunarmandchiligi an’analari va zamonaviy dizayn integratsiyasining asosiy yo‘nalishlari

Hunarmandchilik turi	An’anaviy estetik belgilar	Zamonaviy dizayndagi qo‘llanish shakli	Integratsiya natijasi
Kulolchilik	Simmetriya, tabiiy ranglar, geometrik ornament	Interyer buyumlari, dekorativ panellar	Funksional va ekologik dizayn
Kashtachilik	Ramziy gullar, ranglar uyg‘unligi	Moda dizayni, tekstil mahsulotlari	Milliy brendlashuv
Yog‘och o‘ymakorligi	Ritmik naqsh, rel’efli shakllar	Mebel va arxitektura elementlari	Estetik va strukturaviy boyish

Zargarlik	Ramz, muqaddas shakllar, metall plastika	Aksessuar va konseptual dizayn	Individual uslub shakllanishi
Naqqoshlik	Murakkab ornament, rang balansi	Grafik dizayn, vizual identitet	Vizual milliy kod

MUHOKAMA

Olingan natijalar dizaynda milliy an'analar bilan ishlash jarayoni ijodiy erkinlik va ilmiy mas'uliyat uyg'unligini talab etishini ko'rsatadi. Bir tomondan, an'anani haddan tashqari konservativ talqin qilish dizaynni tarixiy rekonstruksiya aylantirib qo'yishi mumkin. Ikkinchi tomondan, uning mohiyatini yo'qotgan holda qo'llash madaniy sayozlikka olib keladi. Shu sababli integratsiya jarayoni o'zaro hurmat, chuqur tahlil va zamonaviy ehtiyojlarni anglash asosida qurilishi lozim. Bu yondashuv milliy dizayn maktabining raqobatbardoshligini ham oshiradi.

XULOSA

Xalq hunarmandchiligi an'alarini zamonaviy dizayn jarayoniga integratsiya qilish madaniy merosni saqlash va uni yangi sifat bosqichiga olib chiqishning muhim yo'nalishidir. Ushbu jarayon dizayn amaliyotini boyitib, milliy identitetni global madaniy makonda ifodalash imkonini beradi. Maqolada ko'rib chiqilgan nazariy va amaliy jihatlar shuni tasdiqlaydiki, integratsiya jarayoni tizimli, ilmiy asoslangan va estetik jihatdan mas'uliyatli yondashuvni talab etadi. Kelgusida mazkur yo'nalishda chuqur empirik tadqiqotlar olib borish va ta'lim tizimida integratsion modellarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qodirov T. O'zbek xalq amaliy san'ati tarixi: monografiya. – Toshkent: Fan, 2015. – 312 b.
2. Ismoilova N.B. Milliy bezak san'ati va zamonaviy dizayn uyg'unligi. – Toshkent: San'at, 2018. – 224 b.
3. Karimov S.J. Madaniy meros va estetik tafakkur. – Toshkent: Ma'naviyat, 2016. – 198 b.
4. Abdullayev R.M. Dizayn nazariyasining asoslari: o'quv qo'llanma. – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 256 b.
5. Xudoyberdiyev A.A. Xalq hunarmandchiligi va innovatsion dizayn jarayonlari. – Samarqand: Zarafshon, 2019. – 184 b.
6. Rahimov U.P. O'zbek ornamentikasining semantikasi va shakl tizimi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 276 b.

7. Mirzayev D.M. Milliy identitet va zamonaviy san'at muammolari. – Toshkent: Akademnashr, 2021. – 231 b.
8. Saidova G.X. Amaliy san'at va dizayn integratsiyasi masalalari // *San'atshunoslik muammolari*. – 2020. – №3. – B. 45–52.
9. To'xtayev B.R. Hunarmandchilik maktablari va dizayn ta'limi. – Buxoro: Durdona, 2018. – 167 b.
10. Nurmatov K.S. Zamonaviy dizaynda milliy an'analardan foydalanish metodologiyasi: dis. avtoref. – Toshkent, 2022. – 48 b.

